

Jakso 8: Aleksis Kivi ja suomenkielisen teatterin synty

(tunnusmusiikki) (siniset sanat tekstissä on selitetty sanaselityksissä)

Tämä on *Kirjallisuuspodcast suomenoppijoille* ja minä olen Saija Pyhäniemi. Tässä jaksossa keskustelemme kollegani Sari Päivärinteen kanssa [kansalliskirjailija Aleksis Kiven](#) merkityksestä Suomen teatterielämässä ja erityisesti hänen roolistaan suomenkielisen teatterin [syntyvaiheessa](#).

Tämän podcastin voit halutessasi lukea tekstinä Kielibuustin sivuilta. Siellä on myös sana- ja fraasilista sekä muuta aiheeseen liittyvää materiaalia.

Edellisessä podcastissa keskustelimme suomalaisen identiteetin rakentumisesta 1800-luvulla ja puhuimme lyhyesti fennomaaneista, joista lupasimme puhua tässä podcastissa hiukan lisää. Voisitko, Sari, ihan aluksi selittää vähän, mitä tämä fennomania oikein tarkoittaa?

Fennomania, jota kutsutaan myös suomalaisuusliikkeeksi tai suomenmielisyydeksi, oli Suomen [autonomian ajan](#) kansallinen liike. Fennomaanit [taistelivat](#) suomen kielen [aseman](#) parantamisen [puolesta](#) ja heidän mielestään Suomen pääkielenä tuli olla suomi eikä ruotsi.

Poliittinen [debatti kielelliseen enemmistöön](#) kuuluvien fennomaanien ja suomenruotsalaista [vähemmistöä](#) edustavien svekomaanien välillä aktivoitui erityisesti 1800-luvun puolivälin jälkeen. Svekomania oli siis syntynyt vastareaktiona fennomanialle ja se pyrki [turvaamaan](#) ruotsin kielen aseman Suomessa.

Ja tätä fennomaanien ja svekomaanien välistä [kiivasta](#) poliittista keskustelua kutsutaan kielitaisteluksi, eikö niin?

Aivan. Kielitaistelua käytiin erityisesti vuoden 1863 [kieliasetuksen voimaantulon](#) jälkeen. Venäjän keisari Aleksanteri II allekirjoitti silloin J. V. Snellmanin [aloitteesta](#) asetuksen, jonka mukaan suomesta tuli virallinen kieli ruotsin [rinnalle](#). Sen jälkeen suomenkielisillä oli oikeus saada palvelua [virallisissa yhteyksissä](#) suomen kielellä. Kielitaistelu aktivoitui vielä uudestaan hiukan myöhemmin, kun perustettiin suomenkielisiä [oppikouluja](#).

Olivatko kaikki ruotsinkieliset svekomaanien puolella?

Ei, eivät olleet. Kaikki ruotsinkieliset eivät automaattisesti olleet svekomaaneja. [Etenkin](#) monet tunnetut ruotsinkieliset kulttuurivaikuttajat olivat tässä keskustelussa fennomaanien puolella. On aika mielenkiintoista, että jotkut heistä jopa saattoivat vaihtaa nimensä suomalaiseksi tai alkoivat käyttää aktiivisesti suomen kieltä. Fennomaaneihin kuului esimerkiksi juuri [äskän mainitsemani](#) [täysin ruotsinkielinen](#) J. V. Snellman, joka puhui ja kirjoitti paljon mm. suomenkielisen kirjallisuuden kirjoittamisen [tärkeystä](#).

Niin, fennomaaneille tietysti **Snellmanin luoma kansalliskirjallisuuden käsite** oli tärkeä. Kansalliskirjallisuushan Snellmanin mielestä tarkoitti sitä, että kirjallisuuden tehtävä oli **edistää kansallisen identiteetin rakentumista**.

Kyllä ja **näin** oli tietenkin luonnollista, että Snellman ja fennomaanit halusivat edistää myös suomenkielisten näytelmien kirjoittamista ja suomenkielisen teatterin perustamista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura esimerkiksi järjesti ensimmäisen näytelmäkirjoituskilpailun 1860-luvulla, jonka Aleksis Kivi sitten voitti suomenkielisellä *Kullervo*-näytelmään. Tämän kilpailun muuten **rahoitti** venäläinen fennomaani Nikolai Kiseleff.

Tästäkö siis alkaa suomenkielisen teatterin historia?

No oikeastaan suomalaisen teatterin ajatellaan **varsinaisesti** alkaneen vasta silloin, kun teatteria esitettiin **näyttämöllä** suomeksi eli että näytelmät eivät olleet enää vain kirjallisessa muodossa. Suomenkielisen teatterin syntymäpäivänä pidetään päivämäärää 10.5.1869, jolloin melko spontaanisti syntynyt teatteri**seurue** esitti fennomaanien **iltamissa** Aleksis Kiven näytelmän *Lea* suomen kielellä. *Leaa* esitti muuten täysin ruotsinkielinen Hedvig Charlotte Raa. Hän ei osannut sanaakaan suomea, vaan **opetteli** roolihenkilönsä repliikit **ulkoa**.

Entä milloin sitten perustettiin ensimmäinen suomenkielinen ammattiteatteri?

Vaikka suomenkielisiä näytelmiä alettiin tosiaan kirjoittaa jo 1860-luvulla ja **innostus oli suurta**, niin ensimmäinen suomenkielinen ammattiteatteri perustettiin vasta vuonna 1872. Se oli nimeltään Suomalainen Teatteri, joka on siis nykyisen Kansallisteatterin **edeltäjä**, ja sen perustajat olivat Kaarle Bergbom ja hänen sisarensa Emilie Bergbom.

Teatteria **ylläpiti** fennomaanien **piiristä** tullut kannatusyhdistys. Kannatusyhdistys on siis yhdistys, joka tukee mm. rahallisesti jotakin tiettyä asiaa. Aluksi tämä teatteri toimi kiertueateatterina eli se kiersi ympäri Suomea esiintymässä. Vasta 1880-luvulla Suomalainen Teatteri alkoi esiintyä **pääasiassa** Helsingissä, kun kaupungin suomenkielinen väestö oli kasvanut nopeasti ja teatteriesitykset alkoivat saada hyvin **yleisöä**.

Mainitsit, että jo ennen Suomalaisen Teatterin perustamista kirjoitettiin näytelmiä suomeksi, vaikka niitä **ei välttämättä vielä esitetty missään. Kirjoittiko Aleksis Kivikin siis näytelmiä ennen *Seitsemän veljestä* -romaanin ilmestymistä?**

Kyllä. Kyllä. Kivihän **nimenomaan** oli **ennen kaikkea** näytelmäkirjailija, vaikka hänet nykyään muistetaan **lähinnä** ensimmäisen suomenkielisen romaanin kirjoittajana. **Eikä pidä unohtaa**, että Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* -romaanin ensimmäinen **käsikirjoitus**kin oli **alun perin** kirjoitettu näytelmäksi. Näytelmäversion **perintönä** romaanin jäivät roolihenkilöiden nimet ”vuorosanojen” alkuun. Tämä **piirre** ja **toiminnallinen juoni** ovat helpottaneet romaanin **sovittamista** näyttämölle.

Niin, *Seitsemää veljestähän* on esitetty ahkerasti suomalaisissa teattereissa vuosikymmenten ajan.

Kyllä. *Seitsemästä veljeksestä* on tosiaan tehty lukuisia näytelmä- ja myös elokuva^{sovituksia}. Yksi tunnetuimmista näyttämösovituksista on Kalle Holmbergin Turun kaupunginteatteriin ohjaama *Seitsemän veljestä*, jonka ensi-ilta oli 1970-luvun alussa ja jota esitettiin ^{peräti} 240 kertaa! Päärooleissa oli aikansa tunnetuimpia näyttelijöitä. Tämä esitys myös ^{taltioitiin} ja sitä on esitetty useaan otteeseen televisiossa.

Monille kuuntelijoille *Seitsemän veljeksen* tarina on varmaankin pääpiirteissään tuttu, mutta voisitko, Sari, silti ihan lyhyesti kerrata, mitä tässä tarinassa tapahtuu?

Romaani kertoo siis nimensä mukaisesti Jukolan talon veljeksistä, joita on seitsemän: Juhani, Tuomas, Aapo, Simeoni, Lauri, Timo ja Eero. Veljesten äiti ja isä ovat kuolleet ja pojat elävät ilman kuria ja kasvatusta. Poikien käytös johtaa erilaisiin konflikteihin kyläyhteisön kanssa. Koska veljekset eivät halua oppia lukemaan, he pakenevat syvälle metsään, Impivaaraan. Veljeksille sattuu ja tapahtuu kaikenlaista ja he kohtaavat Impivaarassa monia vaikeuksia. Vähitellen he kasvavat kuitenkin vastuullisiksi aikuisiksi ja palaavat lopulta takaisin kylään ja osaksi yhteiskuntaa. He opettelevat lukemaan ja loppujen lopuksi heistä kaikista tulee kunnon kansalaisia. Aika klassinen kehityskertomus siis! Omana aikanaan tosin teosta kritisoitiin ankarasti muun muassa siksi, että romaania pidettiin liian rehellisenä ja realistisena kuvauksena suomalaisuudesta.

Kerro vielä hiukan Aleksis Kiven muistakin teoksista – siis näytelmistä.

Aleksis Kivi kirjoitti 15 näytelmää, suurimman osan tosiaan 1860-luvulla. Tätä ennen ei suomenkielisiä näytelmiä juuri ollut - vain muutamia komedioita ja joitakin suomennettuja ulkomaisia näytelmiä. Jo aivan kirjailijan uransa alussa, opiskelijana ollessaan, Kivi sai palkinnon *Kullervo*-nimisen näytelmän runomuotoisesta käsikirjoituksesta, kuten jo aiemmin mainitsin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi vähän myöhemmin *Kullervon* suorasanaisena näytelmänä, mutta näyttämöllä *Kullervo* esitettiin ensimmäisen kerran vasta parikymmentä vuotta myöhemmin Suomalaisessa Teatterissa. Mainittakoon vielä, että *Kullervo* on siis Kiven versio Kalevalan Kullervon tarinasta. Kalevalan inspiroimana hän kirjoitti myös *Aino*-nimisen näytelmän.

Aleksis Kivi sai siis vaikutteita Kalevalasta. Entä osaatko sanoa, mistä muualta Kivi sai vaikutteita näytelmiensä kirjoittamiseen?

Niin, suomeksi ei tosiaan ollut olemassa vielä tuohon aikaan juuri muuta suomalaista kaunokirjallisuutta kuin *Kalevala*. Onkin siis luonnollista, että Kivi etsi ideoita ja malleja myös lukemalla paljon käännöskirjallisuutta ruotsiksi. Kirjallisia vaikutteita hän sai etenkin William Shakespearelta, Miguel de Cervantesilta ja Ludvig Holbergilta. Nämä vaikutteet näkyvät selvästi esimerkiksi sellaisissa näytelmissä kuin *Karkurit*, *Kihlaus*, *Canzio* ja *Nummisuutarit*.

Niin, *Nummisuutarit*-näytelmähän voitti ensimmäisen valtion kirjallisuuspalkinnon vuonna 1865. Se [lienee](#) Kiven tunnetuin ja esitetyin näytelmä vielä nykyäänkin?

Juuri näin. Tosin sen ensi-ilta oli vasta Kiven kuoleman jälkeen. Kiven viidestätoista näytelmästä esitettiin hänen elinaikanaan vain *Lea*.

Mistä *Nummisuutarit* kertoo?

Aleksis Kiven *Nummisuutarit* on klassinen komedia, joka kertoo suomalaisesta maalaiselämästä ja erityisesti eräästä suutariperheestä. Suutari on siis kenkien tekijä ja korjaaja. Tarinan [keskiössä](#) on Esko, suutarimestari Topiaksen poika, joka lähtee [kosiomatkalle](#) naapurikylään – hakemaan itselleen vaimoa. Esko on [hieman yksinkertainen](#) ja [hyväuskoinen](#), ja hänen matkastaan tulee monien [väärinkäsitysten ja kummellusten sarja](#). Näytelmä tarjoaa humoristisen mutta samalla terävän ja realistisen kuvauksen 1800-luvun suomalaisesta maalaisyhteisöstä.

***Nummisuutarit* on [edelleenkin](#) suosittu näytelmä, mutta entä mitkä Kiven näytelmistä olivat suosituimpia 1800-luvulla?**

1800-luvun lopulla olivat teatteriyleisön [odotukset](#) ja [arvomaailma melko](#) toisenlaisia kuin nykyään. Niinpä Kiven näytelmistä esimerkiksi *Lea* ja *Yö ja päivä* ja monet muutkin romanttiset tarinat [olivat](#) aikoinaan [yleisön mieleen](#). 1800-luvun loppupuolella Kivi olikin [ylivoimaisesti](#) maan esitetyin suomenkielinen näytelmäkirjailija. Nykylukijasta tai -katselijasta monet Kiven näytelmistä saattavat juuri tämän romanttisuuden takia tuntua vähän naiiveilta. Nämä näytelmät jäivät vähitellen pois ammattiteattereiden [ohjelmistosta](#) ja monia niistä esitetään nykyään vain [satunnaisesti](#).

Kiven näytelmistä kuitenkin ainakin *Nummisuutarit* ja *Kihlaus* ovat jatkuvasti olleet teatterien ohjelmistossa – kuten tietysti myös *Seitsemän veljestä*. Onko Kivi [säilyttänyt asemansa](#) esitetyimpänä näytelmäkirjailijana, kun teatterien ohjelmistoon on tullut jatkuvasti uusia näytelmiä?

Kansallisteatterin [tilastojen](#) mukaan 13:n eniten esitetyn kotimaisen näytelmän joukossa on edelleen neljä Aleksis Kiven näytelmää eli kyllä - hän on edelleen esitetyin näytelmäkirjailija Suomessa! Kivi on siis säilyttänyt asemansa. Ja täytyy [ottaa](#) myös [huomioon](#), että näiden virallisten tilastojen lisäksi Kiven näytelmiä on esitetty ja esitetään jatkuvasti [kesäteattereissa](#) ja muissa [harrastajateattereissa](#), joista ei ole olemassa tilastotietoja.

Jos joku kuuntelijoistamme haluaisi tutustua Kiven teoksiin, mitä suosittelisit?

Kiven kieli saattaa olla edistyneellekin suomen oppijalle aika vaikeaa, joten suosittelisin aloittamaan selkokirjoista. Ainakin *Seitsemän veljestä*, *Nummisuutarit* ja *Kullervo* ovat ilmestyneet selkokielellä. Hyvä tapa voi olla myös lukea teoksia ensin käännoksinä ja sitten vaikka katsoa jokin

filmatisointi. Vanhoja elokuvia voi katsoa esimerkiksi Elonetin verkkosivuilta. Ja tietysti lastenkirjat, kuten Mauri Kunnaksen *Seitsemän koiraveljestä* toimivat aina.

Haluaisin vielä hetken keskustella siitä, mitä [vinkkejä](#) voisit [yleisesti](#) antaa teatterin ystäville. Olen ymmärtänyt, että monet jo [erinomaisesti](#) suomea osaavat eivät välttämättä uskalla käydä teatterissa, kun pelkäävät, etteivät ymmärrä mitään.

Usein tosiaan sanotaan, että huumori, runous ja teatterin kieli ovat vaikeimmin ymmärrettävät [kielimuodot](#). Eli kyllä varmasti [on perää](#) siinä, että monia jännittää teatteriin meno. Ei ole mukava ajatus, että istuu koko illan teatterin [katsomossa](#) ymmärtämättä yhtään, mille muut nauravat tai itkevät. Siksi onkin hyvä huolellisesti miettiä, mistä aloittaa. Kannattaa valita jokin tuttu näytelmä tai sellainen näytelmä, joka [perustuu kirjaan](#), jonka on lukenut. Tai jonka aihepiiri muuten on tuttu. Tämän lisäksi kannattaa [etukäteen ottaa](#) mahdollisimman paljon [selvää](#) näytelmästä ja lukea esimerkiksi [käsiohjelma](#) ennen esitystä. Ei ole mahdotonta ymmärtää teatteria, se vain vaatii vähän työskentelyä etukäteen. Ehkä kannattaa myös aluksi valita melko [kevyitä](#) näytelmiä, joissa on dialogin lisäksi musiikkia ja/tai tanssia. Tai jokin tuttu klassikko.

Hyviä vinkkejä! Ja on hyvä muistaa, että ei haittaa, vaikka teatterissa ei ihan kaikkea ymmärräkään. Myös [tunnelmasta](#) voi nauttia, vaikka ymmärtäisi vain osan.

Juuri näin!

Voisitko vielä lukea jonkin lyhyen näytteen esimerkiksi *Nummisuutareista*, niin kuulijamme saisivat [käsityksen](#) Kiven tyylistä?

Joo, [toki](#). Itse asiassa voisimme lukea yhdessä otteen tunnetusta [kohtauksesta](#), jossa Esko maistaa alkoholia ensimmäisen kerran elämässään ja [humaltuu](#). Olisitko sinä, Saija, Eskon ystävä Antres, niin minä voisin lukea Eskon repliikit?

Joo, kyllä se sopii.

Selvä. Aloitetaan!

[\(Sanaselityksissä selkokielineen versio dialogista\)](#)

Esko: Tuntuuhan kuin ruumiini ja sieluni sulaisivat yhteen ilman kanssa.

Antres: Oletpa vielä koossa.

Esko: Minä siivet selkääni saan ja pyllyyni pitkän pyrstön, ja kohon korkeuksiin ylös.

Antres: Tanterella seisot vielä niin kuin minäkin, syntinen ihminen.

Esko: Ääntäsi en oikein kuule tänne ylös. Mitä sanoit?

Antres: Siinä tanterella seisot.

Esko: Mutta henkeni taivaan navalla pyörii.

Antres: Sinä teet minun kovin murheelliseksi!

Esko: Tämä on niin lystiä. Maa ja taivas lyövät kupperkeikkaa ja sinä, kraatari Antres, pyörit silmissäni kuin apinja markkinoilla ja kuitenkin tahtoisin sinua hellästi suudella. ---

Antres: Olethan ryypännyt mies?

Esko: Olenhan senkin tehnyt. Kaksi oivaa kulausta otin äsken juuri Mikon taskumatista. ---

Antres: Esko, oletko koskaan ennen ollut humalassa?

Esko: Totta sanoen, en koskaan!

Antres: Nyt olet, naapurini!

Esko: Olisiko tämä humalaa?

Antres: Samaa sorttia, ole varma siitä!

Esko: Näin ihanata, näin taivaallista, näin rautarohkeata! Olisi koko maailma sylissäni, niin suutelisinpa sitä kuin veljeä rakasta. Peijakas! Taitaisinpa loikata tuon kuusen kärkeen tai tuon pilven köyrylle istumaan ja sieltä taasen alas kuin ukon vasama aina maan tunkkasen ytimeen. Elämä on iloleikki! Antres, mitä olemme me, mitä olentoja täällä, että Jumala meistä huolen pitää? Hih! --- Mitä sanot, kraatari?

Antres: En juuri mitään sano.

Voisitko, Sari, vielä lopuksi sanoa jotakin yleistä siitä, miten Aleksis Kivi on vaikuttanut myöhempiin näytelmäkirjailijoihin Suomessa?

No **ensinnäkin** hänen työnsä auttoi parantamaan suomen kielen asemaa ja inspiroi myöhempiä kirjailijoita kirjoittamaan omalla äidinkielellään. Kiven teokset **kuvastavat** myös realistisesti tuon ajan suomalaista elämää ja **kansanluonnetta**. Hän **toi esiin** tavallisten ihmisten arkea ja ongelmia, mikä vaikutti myöhempien näytelmäkirjailijoiden tapaan kuvata yhteiskuntaa ja ihmisiä.

Sitten voisi mainita, että Kiven henkilöhahmot ovat hyvin **eläviä**, monimutkaisia ja **inhimillisiä**. Kiven **kyky** kuvata ihmisten **sisäisiä ristiriitoja** ja tunteita on ollut **esikuvana** monille. Hänen näytelmissään komedia ja tragedia usein **yhdistyvät**, mikä on antanut myöhemmille kirjailijoille mallin siitä, miten nämä elementit voivat **täydentää toisiaan**.

Aleksis Kiven vaikutus näkyy edelleenkin suomalaisessa teatterissa ja kirjallisuudessa, ja hänen perintönsä elää uusien sukupolvien näytelmäkirjailijoiden työssä.

Kiitos jälleen keskustelusta, Sari. Seuraavassa podcastissa käsittelemme realismin ajan kirjallisuutta, kirjailija Minna Canthia ja myös sitä, miten Minna Canth liittyy suomalaisen elokuvan syntyvaiheisiin.

Kuulijat, muistakaa että tämä podcast on myös tekstiversiona Kielibuustin sivustolla. Sieltä löytyy myös tähän podcastiin liittyvää lisämateriaalia.

Kuullaan taas!

Tunnusmusiikki

[Lisämateriaalia](#) Aleksis Kivistä

©2025 **Helsingin yliopisto**

Kirjallisuuspodcast edistyneille suomen oppijoille, kesäkuu 2025, jonka **tuottaja on Helsingin yliopisto, tekijät ovat Sari Päivärinne ja Saija Pyhäniemi sekä tunnusmusiikin säveltäjä on Lauri Piiparinen**, on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa kielibuusti.fi.